

Човјек као жртва и талац технике – мали прилог једној великој теми

Сажетак:

Феномен технике и технологије при-мјењен у људском животу повлачи са со-бом много различитих перспектива из којих ми можемо на технику гледати као на будуће спасење човјечанства или ако се клонимо пророчанских визија као на тренутно унапрјеђење и олакшање са-дашњих животних околности.

У овом раду ауторка ће покушати разјас-нити колико је техника утицала и утиче

на развој човјека и постоји ли реал-на опасност катастрофичних размјера уколико пустимо техници да се заједно корак по корак са човјеком развија.

Приликом анализе горе наведеног ко-ристићемо се до сада објављеним ре-levantним дјелима аутора који за свој предмет истраживања узимају управо технику: Ника Бострома, Ребеке Роуч, Волфанга Велша и Луиса Мамфорда.

Кључне ријечи: техника, технологија, обогаћивање, интелигенција, слобода.

Претходне напомене

Након клонираних мајмуна о којима се проговорило након што су се успјели одржати у животу два мјесеца, те робо-та Софије (Sofia), која сасвим „сличајно“ носи управо назив мудрости а која је први робот у историји који је добио др-жављанство једне државе на овом пла-нету, Саудијске Арабије, запитали смо се – слично као и Бостром¹ (Nick Bostrom) – шта нам будућност доноси? И да ли нам је та будућност сива или ипак сље-дује нешто оптимистичнија прогноза од смрти најприје бога, па субјекат, а сада и биолошки живог бића?

Некад се човјек дефинисао као *zoon politikon*, политичко живо биће, а уко-лико би се наставили самјеравати са вјештачки, умјетно створеним, неживим – усудимо се рећи – бићима (ако је то икако у својој парадоксалности могуће, бар као оксимирон) – дефиниција би гласила – робот је... Ту стајемо. Наставак захтијева предефинисање свих метафи-зичких и онтолошких нама до сада познатих термина и појмова с којима смо се од Платона и Аристотела па на овамо служили како у конструисању, тако и у деконструисању филозофских система.

Нити је робот живо биће – бар није так-вим проглашено још, на једном глобал-ном нивоу, нити се суштина роботског

¹ Погледати Bostrom, Nick, Cirkovic, M. Milan, *Global Catastrophic risks*, Oxford University Press, 2008.

односно техничко/технолошког може поистовјетити са друштвеним, као код човјека.

Мука пред коју ће човјек тек стати у времену који надлази носи име технике и технологије.

Наравно, о томе постоји доиста (пре)обимна како филозофска, тако и социо-психолошка и свака друга литература. У тексту који слиједи, кориштен је скроман број извора, али надамо се оних који су сасвим довољни за још једно упозорење бар о дијелу комплексних релација на линији техника – човјек.

Конкретно, приликом наше анализе користићемо се до сада објављеним релевантним дјелима аутора који за свој предмет истраживања узимају управо технику: Ника Бострома, Ребеке Роуч (Rebecca Roache), Волфанга Велша (Wolfgang Welsch) и Луиса Мамфорда (Lewis Mumford).

Техника као наша нужна будућност

Бостром ће у Будућности људске еволуције технику окарактерисати еволутивним процесом, која управо као што је еволуирао и човјек, и сама не заостаје за њим него ће га можда чак одвести и у ситуације неконтролисаних размјера: „Једна од могућности је, наравно, да би неки катастрофални догађај могао да изазове изненадно изумирање људске врсте.“²

Бостром ће своје проучавање усредсредити на садашњи развој технологије који махом подразумијева како напредну молекуларну нанотехнологију, нуклеарно наоружавање, разне експерименте и потенцијално злу вјештачку интелигенцију, како би понудио одговор њене управо потенцијалне катастрофалности – контролисање еволуције коју може учинити једино човјек.

Ова дистопијска гледишта, како их сам Бостром назива, пратићемо кроз двије варијанте – једна говори о огромном броју

„компетитивних модула“ наручених од стране безумних и лијених наручиоца, међутим, овјде би такође принцип еволуције врло брзо заузео своје мјесто специјализацијом ових модула – након елиминације непотребног знања убрзо би дошло до функционалног самоуништења. Крајњи исход ове приче доноси и технолошки и економски напредно друштво без људи нити било кога коме би значо овакав успјех, што онда губи сваки смисао технологије и њенох значаја какав данас познајемо.

У другој дистопији, пак, сваки квалитетно осмишљен тон живота био би поништен – хумор, љубав, игра, умјетност, секс, плес, друштвена комуникација, филозофија, књижевност, научно истраживање, храна и пиће, пријатељство, родитељство и спорт – постојао би свјестан радник, али само то радник.

Овдје можемо застати на час и направити кратку рефлексију на горе наведено – увиђамо да је Бостром итекако упознат са свим „љепотама“ живота, за које, када бисмо заиста били и ускраћени са количином технологије коју данас посједујемо – свјесно за које се Бостром залаже да остане присутно и након развоја технологије до неслућених размјера и даље поставља човјека у улогу представника као и заштитника природе и њених не-технолошких облика допуштајући јој – са техником већ одузето право на грешке – на неочекивано; на не-доследно; на изненађујуће – Бостром је то окарактерисао изразом „паунов реп“³.

Људи са свијешћу и хобијем које Бостром назива еудајмонистичким представницима могли би бити рјешење, у ствари је ријеч о синглтону – човјеку који је способан да контролише своју еволуцију – људи би и поред техничких уградби могли остати онакви каквим Бостром жели оставити људски свијет без обзира на каквоћу технологије која би се могла развити до неслућених димензија.

Проблем који се сада појављује јесте управо у контролисању еволутивних корака које

---

² Бостром, Ник, Будућност људске еволуције, Филозофски годишњак, година X, бр. 10, Филозофско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2017, 156.

³ „Такав екстравагантан реп је хендикеп који само здрав паун може да приушти, а паунице сексуално привлачи такав реп будући да упућује на генетско здравље.“ (Исто, 163.)

би такав један синглтон имао – то су питања побољшања⁴ и терапије о којима ће Бостром заједно са Ребеком Роуч говорити – шта је то што разликује унапријеђење човјековог здравог стања изнад просјека од његовог излијечења уколико му нешто треба поправити?

Продужење живота, физичко побољшавање, побољшавање расположења или личности, когнитивно побољшавање, пре- и перинаталне интервенције

До сада утврђени статистички подаци које Бостром и Роуч наводе у Етичким питањима побољшавања човјека говоре да се животни вијек до сада увећавао невјероватном стопом од 2,5 година по деценији. Сада је дошло до момента када се мора или обрнути или успорити процес старења: „Старење само је узрок највећег броја смрти у развијеним земљама и све већи узрок смрти у земљама у развоју. Иако конкретан узрок смрти може да буде срчано обољење, рак или нека друга болест, старење је у коначници то које узрокује смрт у земљама у развоју.“⁵

Једна од посљедица непрестаног старења а да не остаримо јесте на концу и – бесмртан живот – који би тада био, како је то Бостром цитирајући Вилијамса навео, бесмислен; међутим, како се ради о једном од етичких питања које техника неминовно за совом повлачи – овдје је ријеч прије свега да се никоме, ма како „безвриједно“ свој живот проводио нема право ускраћивати управо само право на живот – у овом случају то је побољшање да се доживи бесмртност односно бесконачно живљење које ето може по некима прерасти у досаду и иживљн се и један могући сан или циљ који би човјек себи за смртнога живота могао поставити.

Када пак говоре о физичком побољшавању, Бостром и Роуч ће истаћи допинг као једно од

највећих контроверзних питања у спорту данашњице. Наиме, иако је допинг у ствари употреба хемијски недозвољених супстанци које служе постизању изнадпросјечних резултата у такмичењима, људи који су присуствовали таквим обарањима рекорда у ставри нису нимало против таквог једног побољшања него су заправо одушевљени истим. Етичка лоптица се пребацује са природно урођене генетске способности на потпуно дозвољено кориштење забрањених супстанци свим спортистима – Бостром и Роуч закључују да би унапријеђење требало очекиват с вањске стране, не изнутра – „употребом виљушкара и вибрационих бушилаца, а не кориштењем анаболичких стероида“⁶.

Док се води расправа о побољшавању расположења и личности, Бостром и Роуч не виде негативне посљедице уколико би кориштење лијекова погодовало здравијем и сретнијем животу јединке – „користићемо аутобус да стигнемо негдје иако смо свјесни да у џогирању до одредишта постоји додатна вриједност“⁷.

Код когнитивних способности и Бостром и Роуч се слажу да нема веће разлике када је у питању побољшање и све посљедице које са собом носи исто као и код физичког побољшања – али да је у сваком случају упитно којим људима омогућити такву врсту побољшавања – да ли само болесним, односно људима којима је којефицијент интелигенције природно нижи од просјека или свим људима, без обзира на медицинске третмане, односно недостатке.

Критички моменат свих побољшавања ми ћемо сусрести код бирања најбоље дјеце, како то Бостром и Роуч ословљавају – да ли допуштати пренатално уплитање у сврху побољшавања плода и гдје је граница – да ли је граница уласка човјековог утицаја на раз-

4 „Истовремено, многи од захвата побољшавања се одвијају изван медицинских оквира. Службеници побољшавају свој учинак испијањем кафе. Шминкање и дотјеривање се користе за побољшање изгледа. Вјежбање, медитација, рибље уље и кантарион се користе за побољшавање расположења.“ Бостром, Ник. Роуч, Ребека, Етичка питања у побољшању човјека, Филозофски годишњак, година X, бр. 10, Филозофско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2017, 180.

5 Бостром, Ник. Роуч, Ребека, Етичка питања у побољшању човјека, Филозофски годишњак, година X, бр. 10, Филозофско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2017, 183.

6 Исто, 194.

7 Исто, 197.

вој дјетета његово/њено здравље и спречавање болести и мутација или ћемо себи дати слободу и управити стварање бољих људи и генерација о којима сада не можемо ни наслутити колико би живјели и каквог би интелектуалног домета били.

Овдје ћемо застати на тренутак и на крају се осврнути на етичку димензију човјековог уплитања у сопствени развој припомажући се еволуцијом – није етички ни у којем смислу оспорити право човјеку као индивидуи да бира, да има избор и у том смислу Бостром ће се одрећи нељудског и насилног уплитања у туђи живот препуштајући самој јединки да одлучи шта ће учинити са сопственим животом.

Оно што ми сматрамо корисним за некога, то заправо уопште не мора бити тако, него чак и потпуно погрешно.

Техника и алат

Ради бољег разумијевања технике вратимо се уназад на њен сам почетак. На трагу модерног како и инструменталног када је техника у питању нашао се и Луис Мамфорд. Мамфорд проналазак извора технике у средњем вијеку – у почетку воденог сата изумљеног од стране монаха једног манастира – показује да је техника на свом првом трагу служила синхронизацији људских активности.

„Сат, а не парна машина, кључни је инструмент модерног индустријског доба.“⁸

Мамфорд ће разликовати машину која сада постаје главно обиљежје како модерне, али и постмодерне од до тада кориштеног алата – ријеч је о аутономији коју једна машина има – алат је био подложен манипулацији под људском руком док је машина та која има аутоматско управљање. Тако ће апстрактно одређено вријеме које нам је унијела једна машина под именом сат одређивати и вријеме када ћемо јести и вријеме када ћемо спавати:

„Добитак у механичкој ефикасности кроз координацију и кроз ближу артикулацију днев-

них догађаја не може се потцјењивати: док се ово побољшање не може мјерити пуком коњском снагом, може се само замислити његов недостатак данас да би предвидјели убрзано ремећење и евентуални распад читавог друштва.“⁹

На крају, теорија „Новог доба“ раног деветнаестог вијека нам, како говори Мамфорд, намеће срећу гледајући кроз своју призму успјеха – срећа као коначница сваког човјека, највише добро за највећи број људи. Ко односно шта то омогућава – управо – машина. Она не само да омогућава успјех у остваривању блаженства већ гарантује и успјех у његовом остваривању. Али иза свега тога, ипак, стоји само прикривање правога немира којим се једно сада већ потрошачко и класно подијељено друштво покушавало смирити управо обећавајући блаженство на земљи, карактеристично за западне земље.

Технику ипак можемо зауздати и поставити изнад ових класних обиљежја, завршиће Мамфорд, и то баш као што је то касније Велш потврдио својом постмодернистичком прогнозом – промјеном од стране интелигенције и друштвеном кооперативношћу и корист основних животних функција.

Технолошко у функцији интелигенције

Осврнимо се сада на Велшову тезу о технолошком добу – нове технологије које Велш претпоставља јављању постмодерне по њему би могле заједно са техничким обиљежјем модерне претстављати можда једино мјесто на којем човјек може интервенисати: Велш сасвим апсолутно придаје технологији њено примарно значење у једном добу, али осим њега, односно технолошког, даће мјеста и другоме: „Технолошко усмјерење представља обавезну, а ипак само једну поред других могућих оријентација које истовремено треба узети у обзир.“¹⁰

⁸ Mumford, Lewis, *Technics and Civilisation*, Routledge & Kegan Paul Ltd, London, 1934, 15.

⁹ Исто, 17.

¹⁰ Велш, Волфганг, *Наша постмодерна модерна*, Издавачка књижарница Стојана Јовановића, Нови Сад, 2010, 228.

Оно што Велша са технологијом мучи јесте проблем њеног униформисаности свега постојећег у један једини информатички језик, против чега се опет може борити и институционално и психолошки – слободним приступом меморијама с једне стране и маштом с друге. Укратко речено, настаје проблем технолошке тотализације.

Дакле, не непријатељство према технологији него пријатељство према мноштву и другачијем – како би се и човјек сачувао од технолошке искључивости.

„Генерална линија је јасна: с ове стране искључивости технолошко остаје важно, али само секторски доминантно. Критична тачка не лежи у примјени технологија, већ у напредној технолошкој перцепцији и таквих феноменолошких подручја која сам по себи нису сачињена техно-логички, због чега морају первертирати у технолошки начин посматрања.“¹¹

Потребно је, данас поготово, у овој експанзивној ери друштвених мрежа, да се осврнемо на Велшов савјет зауздавања технолошког и остављања на његовом пољу, како би се остала поља људског ако не нечег другог и вишег (или нижег) могла несметано одвијати или развијати или кратко – технолошко ставити у функцију интелигенције.

Закључак

Шта је човјек? Биће слободе? Шта је слобода? Могућност избора. Избор за собом носи посљедице, првенствено етичког карактера, али у суштини човјек је тај који дјелује, а најважније од свега – КОЈИ ГРИЈЕШИ.

Техника не допушта грешке. Техника не допушта могућност избора. Савршенство је особина свега техничког и ту је есенцијална разлика човјека и његовог људског од онога техничког, односно нељудског.

Ја гријешим, ја постојим, парафразирајмо Декарта и окренимо поглед у будућност према колони савршено исконструисаних машина које ће заузимати наше мјесто. Јесу ли оне

наредни низ у еволуцији након човјека? Можемо ли о еволуцији уопште говорити а не везано за жива бића? Много постављених, а неодговорених питања.

Успјели смо достићи свој врхунац и сада се само стрпоштавамо уништавајући све са собом још откако је Бекон прогласио моћ знањем, а будућност изгледа катастрофична баш како нас је Бостром опоменуо у једном од својих текстова.

“Оно из чега све настаје, уједно је и оно у чему све мора и нестати, по нужности; јер, ствари се по одредби времена подчињавају казни и међусобно се свете због своје неправедности.“¹² Анаксимандрова нас је правда како се чини сустигла или сустиже.

Техника треба имати некога ко ће је контролисати. Аутори које смо користили како бисмо увидјели њене почетке, развој, кроз поредак модерне и постподерне, те њене могуће посљедице, како у ближој тако и у даљој будућности, приказали су нам на крају и етичке проблеме, са којима се ипак, када је техника у питању, морамо сложити да то мјесто у ствари представља и критичку тачку коју је и Велш нехотице примјетио, сузбивши технику у њен тор – као простор у којем нема мјеста препуштању судбини.

Човјек који одлучи, и у овом смислу подвучимо ову одлуку (коју истичу Бостром и Роуч), да се користи техником, мораће то учинити својевољно, самостално и тиме спашавати оно чиме се човјек разликује од машине – живот и слободу.

---

¹¹ Исто, 233, 234.

¹² Погледати: Kahn, C. H. *Anaximander and the Origins of Greek Cosmology*, New York, 1960. (Indianapolis/Cambridge, 1994)

Bostrom, Nick, Cirkovic, M. Milan, *Global Catastrophic risks*, Oxford University Press, 2008.

Бостром, Ник, Будућност људске еволуције, Филозофски годишњак, година X, бр. 10, Филозофско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2017, 155-179.

Бостром, Ник. Роуч, Ребека, Етичка питања у побољшању човјека, Филозофски годишњак, година X, бр. 10, Филозофско друштво Републике Српске, Бања Лука, 2017, 179-217.

Kahn, C. H. *Anaximander and the Origins of Greek Cosmology*. New York 1960 (Indianapolis/ Cambridge 1994)

Mumford, Lewis, *Technics and civilisation*, Routledge & Kegan Paul Ltd, London, 1934.

Велш, Волфганг, Наша постмодерна модерна, Издавачка књижарница Стојана Јовановића, Нови Сад, 2010.

Ana Galić

Banja Luka

Human as a victim and hostage of technique - a small addition to a huge subject.

Summary:

The phenomenon of technique and technology applied to human life brings with itself many different perspectives from which we can look at the technique as the future salvation of mankind or, if we observe without prophetic vision, as currently advancing and facilitating the present life circumstances.

In this paper, the author will try to clarify how the technique has influenced and

influences the development of man and whether there is a real danger of catastrophic proportions if we allow the technique to go along step by step with man.

When analyzing the above, we will use the relevant works of authors who have been researching the subject for the research: Nick Bostrom, Rebecca Roache, Wolfgang Velsch and Lewis Mumford.

Keywords: technique, technology, getting rich, intelligence, freedom.
